

KR 42/02 Opplysningsvesenets fond - rapport fra satsingsområde

Råd, utvalg m.m	Møtested	Møtedato
Kirkerådet	Oslo	06.-07.09.02

Saksbehandler: Kristin Fæhn

Sak nr. KR 42/02: Opplysningsvesenets fond – rapport fra satsingsområde

Saksdokumenter: Saksorientering og rapport

Saksorientering

"Prosjektorientert diakonal satsing" har vært satsingsområde for kirken fra 1997 til og med 2001/2002. Herved legges fram en rapport over virksomheten i denne satsingsperioden både på sentralt, regionalt og lokalt plan.

Forslag til vedtak: Kirkerådet tar rapporten til orientering.

Rapporten inngår som vedlegg til årsmelding 2001 til Kirkemøtet.

Rapport fra satsingsområdet "Prosjektorientert diakonal satsing"
1997-1999 + 1999-2001/2002

Innledning

"Prosjektorientert diakonal satsing" ble vedtatt i 1996 for de fire årene 1997 -

2000. Da strategiplan og prioriteringer var oppe til behandling igjen i 1998 - som en del av det rullerende planarbeidet - vedtok Kirkemøtet å forlenge satsingsområdet diakoni ut over 2000 til 2002, slik at satsingen totalt ville strekke seg over seks år. Kirkemøtet skulle hatt den rullerende planen på bordet igjen i 2000. Imidlertid ble denne saken utsatt til 2001, fordi departementet ønsket å samordne planprosessen mellom de sentrale og regionale kirkelige organene. Dette innebar at Kirkemøtet 2001 sto fritt til å gi signal om nye prioriterte områder fra og med 2002. Kirkemøtet gikk inn for at "diakoni" fortsatt skulle være satsingsområde fram til 2005, men nå i en ny form, uten spesielt å framheve det prosjektorienterte arbeidet. Det synes dermed naturlig å avrunde de første fem årene av det diakonale satsingsområdet med en egen rapport for perioden 1997 - 2001.

Det som var nytt i 2001 var at de tildelinger over Opplysningsvesenets fond (OVF) som tilhørte de enkelte satsingsområder fra nå av skulle forskyves med ett år. Det betyr at for det nye satsingsområdet "diakoni" blir OVF-tildelinger gjeldende for tidsrommet 2003 - 2006. Dette betyr igjen at selv om *aktiviteten* i denne meldingen rapporterer fra årene 1997 - 2001, så rapporterer *tildelingene* over OVF for perioden 1997 - 2002.

Det må presiseres at denne rapporten kun omfatter tiltak og aktiviteter som en ekstra satsing muliggjør. Det ordinære løpende arbeidet med diakoni på alle plan i kirken er *ikke* omfattet av denne rapporten.

Bakgrunn

Kirkerådet tok i 1994 initiativ til en evaluering av *Plan for diakoni for Den norske kirke* (Diakoniplanen), sju år etter at planen var vedtatt av Kirkemøtet. Diakonhjemmets forskningsavdeling ble bedt om å gjennomføre studien som fikk som mål å kartlegge kjennskapet til planen og hvordan den ble brukt og vurdert i et utvalg menigheter, samt av diakonikonsulentene på bispedømmeplan.

Resultatet av undersøkelsen forelå i 1995 i rapporten "Diakoniplanen - kun for interesserte?". Der ble det konkludert med at kjennskapet til og bruk av Plan for diakoni hadde nær sammenheng med hvorvidt menigheten hadde ansatt diakon eller ikke. Både diakoniutvalgenes/ diakoni-organenes og sokneprestenes kjennskap til planen var klart mindre der hvor man ikke hadde ansatt soknediakon. Diakonenes hovedbruksområder av planen var presentasjon av diakonien og planlegging av den lokale diakoni. Vurderingene av selve planen var i overveiende grad positive, men mange mente at planen var for ambisiøs og gav liten hjelp til å foreta prioriteringer i arbeidet. Man kunne ut fra undersøkelsen slutte at ca. 15% av menighetene

hadde en diakoniplan.

Kirkerådet fikk undersøkelsen med dens resultater presentert i 1995 og vedtok at det skulle utarbeides "en skisse til prosjekt for Særfond II med sikte på Kirkemøte-behandling" (sak KR 24/95). En egen arbeidsgruppe utarbeidet en prosjektskisse for relansering av Plan for diakoni.

1997 - 2000 "prosjektorientert diakonal satsing"

Kirkemøtet vedtok i 1996 blant sine nye satsingsområder for perioden 1997 - 2000 "prosjektorientert diakonal satsing innenfor de områder som er beskrevet i Måldokumentet" (sak KM 4/96). Med denne formuleringen ønsket Kirkemøtet å fokusere den lokale aktivitet og stimulere til slik ved å stille økonomiske midler til disposisjon over Særfond II (nåværende Opplysningsvesenets fond). De områder som var framhevet i daværende måldokument var integrering av flyktninger, barn og unges oppvekstvilkår og familiens situasjon i samfunnet.

Nemnd for diakoni (sak 4/96 og 3/97) mente den diakonale satsingen burde konsentreres om

1) å vitalisere Plan for diakoni. Målsettingen var her at 50% av menighetene skulle ha en diakoniplan innen utgangen av 1999.

2) konkrete diakonale forsøk/prosjekter i menighetene/på lokalplan.

Nemnda mente at de områder som var særlig aktuelle for diakonal satsing var:

- omsorg for barn
- menigheten som omsorgsmiljø
- internasjonal diakoni

Strategier

På begge disse punktene ble det iverksatt tiltak både på sentralt og regionalt plan. En sentral tanke i strategien var at menighetene, gjennom å arbeide med lokale diakoniplaner, også kunne se behov for og utmeisle lokale prosjekter som det kunne søkes midler til over Opplysningsvesenets fond (OVF). For å få dette til, ble det lagt strategier for å nå ut til menighetene og ruste dem til dette planarbeidet. Samtidig var det behov for å fornye redskapene i denne planprosessen, ved både å oppdatere selve Diakoniplanen og å lage et

arbeidsopplegg til den.

Oppfølging sentralt

ad 1) *Plan for diakoni i Den norske kirke* ble oppdatert i forhold til ny Kirkelov og andre bestemmelser som var endret siden 1987. Den fikk videre ny lay-out og ble oversatt til engelsk, *Comprehensive Diaconal Programme for the Church of Norway*. For å lette arbeidet med planen i menighetene ble det laget et kortfattet *Arbeidsopplegg til Plan for diakoni i Den norske kirke*.

I tillegg ble det laget en plakatserie om diakoni ut fra følgende temaer: Menighetsdiakoni, institusjonsdiakoni, internasjonal diakoni og diakoni i storbyen.

ad 2) Kirkerådet inviterte diakoniansvarlige ved alle bispedømmekontorene til årlige strategisamlinger, for å drøfte hvordan man best kunne relansere Diakoniplanen i menighetene.

Kirkerådet har ansvar for utforming av søknadsbrosjyren om Opplysningsvesenets fond og vil dermed kunne legge noen føringer for hva som bør prioriteres innen hvert satsingsområde. Brosjyren for 1997 nevnte ikke satsingsområdet diakoni, da det før Kirkemøtet 1996 var ganske åpent hvorvidt dette ville bli et nytt satsingsområde. Dette medførte et meget beskjedent antall søknader innen diakoni for 1997. I brosjyren for 1998 ble anbefalingene fra Nemnd for diakoni tatt med, hvilket også samsvarte med Måldokumentet, men det ble samtidig understreket at det var menighetens *behov behøvsom* måtte være styrende for hva man ville prioritere av aktiviteter:

"Prosjektorientert diakonal satsing.

Innen dette satsingsområdet kan det søkes om midler til diakonale prosjekter og tiltak

som menigheten finner viktige ut fra lokale behov. Kirkemøtet har imidlertid ønsket

særlig å stimulere til nytenkning og nyskaping vedrørende:

- nettverk og omsorg rundt barn og ungdom
- menigheten som omsorgsmiljø
- internasjonal diakoni, f.eks. integrering av flyktninger i lokalmiljøet.

Plan for diakoni i Den norske kirke og utarbeiding av lokale diakoniplaner vil være

et viktig hjelpemiddel i menighetens arbeid med prioritering av tiltak."

De samme områder var fokusert i brosjyren for 1999.

Kirkerådet fordeler en viss del av avkastningen til landsdekkende prosjekter innen satsingsområdene, i tillegg til også å anvende en del av midlene til oppfølging av satsingsområdene på sentralkirkelig plan (i Kirkerådets administrasjon).

Kirkerådet mottok i prosjektperioden mange søknader på "Prosjektorientert diakonal satsing." Rådets fordeling var slik:

Kirkemøtets andel	1997	1998	1999
Disp. sum totalt		2.484.000	4.000.000
Ant.søkn. i alt	83	49	73
Søkn.sum totalt	15,3 mill	10,8 mill	18,8 mill
Ant.søkn.diakoni	9	19	13
Søkn.sum diakoni	1.568.000	3.163.000	3.605.000
Ant.tildelt diakoni	3	8	2
Sum tildelt diakoni	320.000	775.000	200.000

1997: I tillegg til disse bevilgningene fikk Kirkerådet kr. 340.000 til egen oppfølging av satsingsområdet. Dessuten mottok satsingsområdet "Mennesker med psykisk utviklingshemming" kr. 490.000 (både KR og prosjekter) og ressurscenteret for mishandlede kvinner kr. 900.000.

1998: I tillegg til bevilgningen til satsingsområdet kom en bevilgning til Kirkerådets eget arbeid med feltet på kr. 275.000. Andre diakonale prosjekter som ble innvilget var ressurscenter for mishandlede kvinner (kr. 550.000) og satsingsområdet "Mennesker med psykisk utviklingshemming" (kr. 280.000).

1999: Kirkerådets eget arbeid med satsingsområdet ble tilgodesett med kr. 150.000. I tillegg til bevilgningene til "Prosjektorientert diakonal satsing" ble det ytt bevilgning til ressurscenter for mishandlede kvinner (kr. 650.000), "Mennesker med psykisk utviklingshemming"

kr. 250.000 og rusmiddelutvalget kr. 75.000.

Tildelingene disse tre årene gikk i første rekke til noen ungdomsdiakonale

prosjekter, til tiltak i forhold til lesbiske og homofile og til internasjonal diakoni. Dessuten ble det gitt støtte til Bibelen på tegnspråk, produksjon av video om spørsmål omkring menneskeverdet, spørreundersøkelse om vigselssamtalen, og prosjekt vedrørende mennesker med utviklingshemming.

Kommentar

Diakoniplanen (bokmålsutgaven) har i løpet av satsingsperioden solgt i ca. 3000 eksemplarer. Planens nynorskutgave og arbeidsopplegget har blitt solgt i en god del eksemplarer (eksakte tall er dessverre ikke mulig å oppdrive). Den engelske versjonen har solgt minst. Tallene tyder på at Plan for diakoni har fått stor spredning.

Satsingen på diakoniplakater viste seg ikke å være noen suksess. Behovet for et slikt hjelpemiddel i profileringen av den lokale diakoni var feil vurdert.

Til tross for at diakoni ikke var tillyst som et satsingsområde i brosjyren fra Opplysningsvesenets fond for 1997, så forelå det flere søknader (9) til Kirkerådet på dette feltet allerede da.

Tildelingen til sentrale diakoniprosjekter viser en kraftig nedgang fra 1998 til 1999, sett både i forhold til søknadssum diakoni og i forhold til den disponible tildelingssum. Her *kan* både kvaliteten på søknadene og forholdet til mange andre gode prosjektsøknader ha spilt inn. Med i vurderingen av tildelinger må også trekkes de andre diakonale formålene som er nevnt ovenfor.

Oppfølging regionalt og lokalt

Mange bispedømmer prøvde på ulike måter å øke menighetenes diakonale engasjement ved å stimulere til arbeid med lokale diakoniplaner. Ved slutten av 1999 ble det foretatt en undersøkelse i bispedømmene om status i diakoniplanarbeidet. Prosentandel av menighetene som hadde, eller som var i ferd med å lage en plan var nå kommet opp i ca. 40%. Det var altså en økning, men prosentandelen på 50 som var målet, var ikke nådd.

Bispedømmenes engasjement vises også i hvilken grad man klarte å stimulere til lokale prosjekter og imøtekom disse gjennom bevilgninger over bispedømmenes andel av OVF-tildelingen.

Lokale søknader på "Prosjektorientert diakonal satsing" forelå først til 1998 da satsingsområdet var blitt gjort kjent for menighetene. Antallet søknader i hvert bispedømme på dette feltet varierte da fra 2 til 16, med til dels store søknadsbeløp. Det totale antall regionale søknader innen diakoni var 66. 34 søknader ble innvilget.

Det neste året steg antall søknader betraktelig og varierte fra 4 til 17 søknader til hvert bispedømme, med et totaltall på 106. 52 søknader ble innvilget. To bispedømmer innvilget ingen søknader til diakonale prosjekter disse to første årene.

De prosjektene som ble tildelt midler dreidde seg i hovedsak om arbeid blant ungdom og familier og ulike miljøtiltak. Her kan for eksempel nevnes prosjektene "enestående i menigheten" og samlivskurset "To på samme kurs" i Stavanger bispedømme. Når det gjelder arbeid i forhold til flyktninger, var det få slike prosjekter. Disse ble med få unntak drevet av Kristent Innvandrerarbeid (KIA).

Kommentar

Bispedømmenes og hele kirkens satsing på lokalt diakoniplanarbeid bar frukter i denne perioden. Det var en fornyet vilje til å prøve å anspore til å utarbeide lokale planer med tilhørende økt engasjement og aktivitet innen diakonien. Engasjementet viser seg også i de etter hvert mange søknader som kom til bispedømmerådene om midler til diakonale store og små prosjekter.

Tildelingen til diakonale prosjekter varierer mye regionalt, men med i dette bildet må tas med at fram til og med 1999 hadde kirken også et annet diakonalt satsingsområde, "Mennesker med psykisk utviklingshemming" som bispedømmerådene tildelte midler. Tildelingene følger i hovedsak de anbefalinger og føringer som var gitt gjennom brosjyren om Opplysningsvesenets fond.

1999 - 2001/2002 "Prosjektorientert diakonal satsing"

Nemnd for diakoni understreket i september 1999 at satsingsområdet fortsatt burde ha et lokalt fokus "gjennom relansering av "Plan for diakoni" og stimulering til lokale tiltak" (sak 16/99). Nemnda påpekte særlig behovet for ulike møtesteder lokalt der livserfaringer kan deles. I tillegg til dette ønsket nemnda at det ble arbeidet med Bibeltekster i diakonalt perspektiv.

Målsettingen ble nå at 80% av menighetene skulle ha en diakoniplan innen utgangen av 2001.

Strategier

Strategien som ble fulgt, ble den samme som i første fase av satsingsperioden, med en nær kobling mellom relansering av Plan for diakoni, oppmuntring til å utarbeide lokale planer og i denne forbindelse anspore til lokale prosjekter finansiert over OVF.

Oppfølging sentralt

Kirkerådet fortsatte med årlige strategisamlinger for bispedømmenes diakoniansvarlige, der planer og strategier ble drøftet og erfaringer utvekslet.

"Plan for diakoni" gjelder alle kirkens menigheter, også de samiske. Det ble vurdert å oversette planen til samisk, men Samisk Kirkeråd fant det mer fruktbart å utarbeide et tillegg til planen, beregnet på samisk kontekst. I 1998 oppnevnte Samisk Kirkeråd en gruppe bestående av bl.a. representanter for de tre samiske språkgruppene til å utarbeide en *Grunnlagstenkning om samisk diakoni*. Denne forelå i 2000 i nordsamisk oversettelse og ble distribuert til alle menighetene i nord-, lule- og sørsamiske områder og til alle landets bispedømmeråd.

Janne og Fredrik Grønningsæter har på oppdrag fra Kirkerådet utarbeidet et hefte om *Prekmentekster i diakonalt perspektiv* (utkom 2002).

Søknadsbrosjyren om Opplysningsvesenets fond var fortsatt et viktig virkemiddel for å stimulere til lokale prosjekter, særlig innen nye områder innen diakonien. I brosjyren for 2000 innen dette satsingsområdet ønsket man - i tillegg til lokalt planarbeid - særlig å stimulere til tiltak som ville gjøre kirken åpen og tilgjengelig for alle og tiltak som ville fremme tilhørighet og fellesskap. Det samme ble målbåret i brosjyrene for 2001 og 2002.

Det fokus som var rettet mot barn og unge i satsingsperiodens første fase (1997-1999), var fra og med 1999 lagt inn under satsingsområdet "Barn og unge" som da ble utvidet til også å ha et diakonalt perspektiv. Dette har ført til at diakonale prosjekter er skjønnsmessig sortert under ulike satsingsområder. (Dette kan påvirke påliteligheten i tabeller og oversikter).

Kirkerådet foretok følgende disponeringer til landsdekkende prosjekter innen satsingsområdet:

Kirkemøtets andel	2000	2001	2002
Disp. sum totalt	2.902.500	3.190.000	3.610.000
Ant.søkn. i alt	96		

Søkn.sum totalt	?		
Ant.søkn.diakoni	13	12	16
Søkn-sum diakoni	3.709.250	3.553.000	3.051.850
Ant.tildelt diakoni	6	6	11
Sum tildelt diakoni	330.000	370.000	505.000

2000: Kirkerådets eget arbeid med satsingsområdet ble bevilget kr. 130.000. I tillegg ble det bevilget kr. 775.000 til Kirkelig ressurscenter og kr. 75.000 til rusmiddelarbeid.

2001: Kirkerådets arbeid med satsingsområdet fikk kr. 65.000, ressurscenteret for mishandlede kvinner 1million, funksjonshemmede kr. 186.000 og rusmiddelarbeid kr. 75.000.

2002: Kirkerådets arbeid med satsingsområdet ble tildelt kr. 245.000, funksjonshemmede kr. 80.000, ressurscenteret for mishandlede kvinner kr. 950.000 og rusmiddelarbeid kr. 100.000.

Tildelingene har også disse tre årene omfattet flere ungdomsdiakonale prosjekter, tiltak i forhold til lesbiske og homofile og tiltak vedrørende spørsmål omkring menneskeverdet. Videre er det gitt støtte til prosjekter vedrørende mennesker med psykisk utviklingshemming, diakoniutdanning, nettdiakoni og sorg ved skilsmisse.

Kommentar

Kirkerådet skulle i denne fasen ved siden av lokalt planarbeid bidra til forkynnensens diakonale aspekt. Det var planer om flere tiltak i forhold til dette, men det har ikke vært mulig å produsere mer enn dette ene, men viktige heftet om *Prekente kster i diakonalt perspektiv*. På de årlige samlingene med diakoniansvarlige ved bispedømmekontorene har ulike sider ved den diakonale satsingen vært tema.

Grunnlagstenkning om samisk diakoni og presentasjonen av den for menighetene har ikke vært gjenstand for noen evaluering. Det er derfor ikke mulig å si noe om mottagelsen og bruken av denne innen de samiske

områdene.

Antall søknader sentralt på diakoni har vært relativt stabilt i denne fasen. Tildelingene har økt både i størrelse og antall. Med i denne vurderingen må tas at kirken fra 1999 fikk satsingsområdet "Barn og unge" som også skulle inkludere diakonale tiltak for barn, unge og familier. En del av disse søknadene er gruppert under "Prosjektorientert diakonal satsing".

Oppfølging regionalt og lokalt

På grunn av lav svarprosent fra menighetene er det ikke mulig å få en eksakt oversikt over status når det gjelder lokalt diakoniplanarbeid pr. 31.12.01. De innkomne opplysningene fra bispedømmene tyder på at ca. 45% av landets menigheter har utarbeidet eller er i ferd med å utarbeide en lokal diakoniplan. Men variasjonene er store mellom bispedømmene, med ytterpunkter på henholdsvis 10% (Nord-Hålogaland) og 73% (Agder). Dette kan tyde på at det ikke har vært nevneverdig utvikling siden sist opptelling i 1999.

Tallet på 45% kan på den ene siden vise seg egentlig å være enda lavere ettersom dette kun er basert på det lave antall menigheter som har svart. På den annen side kan dette oppveies ved at menighetsrådene tolker "diakoniplan" for snevert og dermed underrapporterer.

Antall søknader totalt på diakoni til bispedømmerådene i år 2000 var 108, med en tildeling til 50 av disse. For 2001 og 2002 har vi ikke fullstendige tall, men det synes som om tilgangen på søknader har holdt seg noenlunde stabil. Også for bispedømmenes vedkommende opplyses det at det har blitt foretatt en skjønnsmessig vurdering i en del tilfelle hvorvidt en søknad skulle falle inn under "Prosjektorientert diakonal satsing" eller "Barn og unge". Gjennomgående ble ca. halvparten av søknadene innvilget.

Tildelingene i denne perioden går fortsatt i hovedsak til ungdomsdiakonale prosjekter og ulike former for miljøtiltak rettet mot forskjellige grupper. Som eksempel kan nevnes trial- og motorsykelgrupper i Borg og nattåpen kirke i Oslo. Tildelingene går også til tverrkulturelle tiltak og tiltak mot vold, prosjekter vedrørende familier og enslige, integrerende tiltak og internasjonal diakoni.

Kommentar

Bispedømmerådene synes i denne fasen å ha mistet noe av engasjementet man hadde i starten i forhold til det lokale planarbeidet. Det er mange saker og satsingsområder å forholde seg til. En faktor kan også være at man har merket en viss motstand i menighetene mot mer planarbeid; diakoniplanen kom i

kjølvannet av arbeidet med Plan for dåpsopplæring og Plan for konfirmasjonstiden. Rundt 45% dekning var det man kunne oppnå. Tallet er imidlertid beheftet med store usikkerhetsmomenter. Målet om diakoniplan i 80% av landets menigheter innen år 2002, viste seg altfor optimistisk og kunne i beste fall blitt nådd med oppfølging av den enkelt menighet.

Søknadene til bispedømmerådene viser stor kreativitet og oppfinnsomhet. Tildelingene følger noenlunde de samme linjer som perioden før. Det er i denne perioden kun én tildeling som gjelder integrering av funksjonshemmede selv om dette er en av anbefalingene i brosjyren fra Opplysningsvesenets fond. Dette avspeiler søknader på dette feltet, men forhåpentlig ikke aktiviteten lokalt.

Antall søknader til bispedømmerådene tyder på at det er et vedvarende lokalt engasjement og pågangsmot. Antall søknader har vist seg noenlunde stabilt gjennom det meste av satsingsperioden.